

Polemika između Frane Petrića i Teodora Angeluccija

Girardi-Karšulin, Mihaela

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 2004, 30, 103 - 117**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:722169>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

POLEMIKA IZMEĐU FRANE PETRIĆA I TEODORA ANGELUCCIJA

MIHAELA GIRARDI-KARŠULIN

Institut za filozofiju, Zagreb

UDK 11 Petrić, Angelucci
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 18. 11. 2004.

Polemike, pa i one filozofske, danas se najčešće odvijaju u dnevnom ili mjesečnom tisku, ali u Petrićevo doba polemici se posvećuju cijele knjige.

Petrić je bio kontroverzan autor koji je zbunjivao duhove. Njegovo glavno djelo *Nova sveopća filozofija (Francisci Patricii Nova de universis philosophia*, Ferrariae, 1591) došlo je na Indeks zabranjenih knjiga,¹ a njegovo drugo glavno djelo *Peripatetičke rasprave (Francisci Patritii Discussionum peripateticarum* T. IV, Basileae, 1581), koje je ta neugodnost mimoišla, rezultiralo je objavljivanjem četiriju knjiga polemičkog karaktera. Dvije knjige napisane su protiv Petrićevih *Discussiones*. One su iz pera Teodora Angeluccija (*Quod metaphysica sint eadem quae physica, nova Theodori Angelutii sententia*, Venetiis, 1584. i *Exercitationum Theodori Angelutii cum Francisco Patritio liber Primus*, Venetiis, 1585). Dvije su napisane u prilog Petrićevih *Discussiones*. Jednu od njih napisao je sam Petrić: *Francisci Patricii Apologia contra calumnias Theodori Angelutii* (Ferrariae, 1584), a drugu Franciscus Mutus, *Francisci Muti Consentini Disceptationum libri V contra calumnias Theodori Angelutii* (Ferrariae, 1588).

Iako se renesansne i današnje polemike razlikuju s obzirom na širinu i opseg argumentacije, ipak ima i dodirnih točaka i sličnosti između današnjih i ondašnjih polemika. To je prije svega sklonost argumentaciji »ad hominem«. Osporavajući nečiju tezu oponent upućuje na pokvarenost ili beznačajnost autora te teze.

---

¹ U vezi sa stavljanjem *Nova de universis philosophia – Nove sveopće filozofije* na Indeks zabranjenih knjiga postoji ogromna literatura. Ovdje navodim samo tekst Stjepana Krasica »Slučaj Petrić« i stavljanje na Indeks zabranjenih knjiga njegova djela »Nova de universis philosophia«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 9–10/1979, str. 85–109. kao vrlo informativan i monografiju Ljerke Schiffler *Frane Petrić – Franciscus Patricius. Od škole mišljenja do slobode mišljenja*, Zagreb, 1977. u kojoj se nalazi i vrlo opširna bibliografija.

Kronološki, prvi je polemički spis napisao Teodor Angelucci: *Quod metaphysica sint eadem quae physica*. Drugi je bio Petrić koji se brani napadajući Angeluccija u djelu *Apologia contra calumnias Theodori Angelutii*. Treći spis je napisao opet Angelucci: *Exercitationum Theodori Angelutii cum Francisco Patritio liber primus*. Na taj spis sam Petrić više nije odgovorio, nego Franciscus Mutus spisom *Francisci Muti Consentini Disceptationum libri V*.

Pročitavši kritiku u kojoj ga je Angelucci optužio da ne razumije što piše i da su mu pretpostavke neistinite, kao i argumentacija,² Petrić prije svega odgovara da je njegov kritičar potpuno beznačajna osoba, upravo nitko i ništa.³ Petrić naime za njega do tada nije ni čuo. Nakon što je pročitao kritiku, Petrić se kod prijatelja raspitao o njemu, a izvješće koje je primio prikazuje kritičara u nepovoljnom svjetlu: to je mlad, drzak, besraman, svadljiv čovjek, misli da sve znade, svakome proturječi, sofist je i erističar, studirao je u Parizu, odgojen je na skolastičkoj teologiji, došao je u Italiju iz Francuske. Bio je učitelj gramatike djeci u kući Antonija Theopula, ali nije htio da ga zovu pedagogom, nego je tražio da ga zovu filozofom. Ta je slika, iako nam to danas možda nije u cijelosti jasno, pogrdna i omalovažavajuća. Petrić prikazuje Angeluccija kao nezrelog, drskog i umišljenog nezalicu, beznačajnog privatnog učitelja djece koji si umišlja da je filozof. Njegova je filozofska kvalifikacija nikakva, jer je on zapravo učio teologiju, a ne filozofiju, i to u Parizu – simbolu svega onoga što talijanska renesansa sagledava kao mrak skolastike.

Omalovaživši i ponizivši kritičara Petrić se utječe jednom filozofu, aristotelovcu, također mladom, Cesaru Cremoniniju kojemu posvećuje svoju obranu.⁴ Petrić time pokazuje da je bio vrlo spretan jer je učinio dobar izbor. Cesara Cremoninija će povijest prikazati kao posljednjeg renesansnog

² Usp. *Quod metaphysica sint eadem, quae physica, Nova Theodori Angelutii sententia*, Venetiis, 1584, str. 3v: haec Patritius, quorum utrumque est falsum (da je Komentare Metafizike pripisane Aleksandru iz Afridizije napisao u stvari Aleksandar iz Egeje kao i Komentare uz Meteorologica); et argumenta, quibus probantur item falsa, et captiosa. Dosad sam u radovima pisala Teodor Angelutije – kroatizirani oblik prema latinskom obliku imena. Ovdje rabim oblik Teodoro Angelucci – kako Talijani pišu u biobibliografskim edicijama.

³ Usp. *Francisci Patricii Apologia contra calumnias Theodori Angelutii eiusque novae sententiae quod Metaphysica eadem sint quae Physica*, Ferrariae, 1584. (nepaginirano na početku v): In responsis habui, hominem esse iuvenem, audacem, impudentem, effrontem, contentiosum, qui se omnia scire putaret; omnibus contradiceret, sophistam, eristicum, Parisiis studuisse, Scolasticae Theologiae esse innutritum. E Galiis Venetias venisse. Cum Antonio Theopulo Viro Clarissimo dum Brixiam, praeturam gesturus proficisceretur, magistrum domus iisse. Inde ante tempus, cum domini offensione reversum esse; curasse postea, ut Tarvisum vocaretur gramatices puerullorumque magister. Eo profectum, non pati, Pedagogum se nominari, Philosophum interim acrem profiteri.

⁴ Isto mjesto.

aristotelovca, osobu koja je uistinu bila sposobna donijeti meritoran sud o Petrićevu i Angeluccijevu sporu u tumačenju Aristotela. U to doba Cremonini (1552–1613) ima trideset dvije godine, Petrić pedeset pet godina, a Angelucci (1540–1600) četrdeset četiri. Iako je Angeluccija napao kao mladog i neiskusnog, Petrić se obraća još mlađem, ali kompetentnom čovjeku i pokazuje da ne osporava Angeluccija naprosto zato što je mlad, nego zato što je njegov stav neutemeljen.

Time je Petrić svoju »ad hominem argumentaciju«, osporavanje moralne i stručne kvalifikacije kritičara obranio od moguće optužbe da on Angeluccija napada pristrano, odnosno samo zato što je sam bio od njega napadnut, te da se možda radi samo o generacijskom sukobu. Ne radi se o generacijskom sukobu jer on svoju obranu preporučuje još mlađem čovjeku. Angeluccijeva je kritika neutemeljena jer on nije stručan, nije filozof, nego skolastički teolog.

No ni Angelucci ne propušta priliku da argumentira »ad hominem«. U svom drugom spisu *Exercitationum Theodori Angelutiti cum Francisco Patritio liber primus* on napadom odgovara na Petrićeve napade. Prvo odbacuje optužbe, a potom i sam napada Petrića. On, Angelucci druži se i vodi razgovore s malobrojnima, a ne boravi na trgu i trijemovima (čime smjera na Petrića). On, Angelucci odgojen je u skolastičkoj teologiji, ali gdje je Petrić studirao? Zar se on može pohvaliti da je u spavaćoj sobi naučio filozofiju? On, Angelucci nije učitelj djece, nego učitelj mladića iz najvišeg plemstva i zrelih ljudi, a za to ne dobiva, kako kaže Petrić, bijednu plaćicu i sramotnu naknadu, nego možda i više nego što dobiva Petrić.⁵

Čini se da Angelucci ipak nije imao dovoljno informacija o Petriću jer se služi nagovještajima, a svoju suzdržljivost u napadanju prikazuje kao karakternost i snagu. On kaže da su mu mnogo toga o Petriću govorili, ali da on nije na to obraćao pažnju da ne bi i on bio onakav kakav je Petrić tj. (čitaj među recima) lajavac i tračer. Jer, kaže Angelucci, u pitanju je učenje, a ne život.⁶

⁵ Usp. *Exercitationum Theodori Angelutii cum Francisco Patritio liber primus*, Venetiis 1585. str. 2v: Tu vero Patriti ubi locorum studuisti? qui in cubiculo philosophiam gloriaris didicisse?; str 3 r: non puerullos, seu (ut recto modo scribere doceam vos eloquentiae dictatores) puerulos, sed primariae nobilitatis adolescentes, et maturos iuvenes Rhetoricam, poeticen, geographiam, Historiam, dialecticen, syderalem scientiam, et meliores literas doceo; et ab iis non levem et exiguum mercedulam, non infame stipendiolum exigo, ut ipse scribis, sed magis amplum fortasse eo honorarium, quod tu vere philosophiae vindex, et alexicacos matutinum ave isthic divitibus portando acquiris.

⁶ Ib. str., 3 r: Multi ultro receperunt se mihi de te, et fortunis tuis mira et nova narraturos, ad quorum voces nunquam aures adverti, ne tui in re mala essem imitator; de adversarii fragilitatibus orationem subtexens, cum non vita, sed doctrina cernenda est, atque in discrimen, et dimicationem adducenda.

O kojem se učenju, međutim, radi? Radi se, kako sam spomenula, o Petrićevu tumačenju Aristotela. Jedan dio polemike vodi se oko interpretacije sekundarnih izvora, odnosno Petrić i Angelucci u argumentaciji posežu za istim izvorima, ali ih različito interpretiraju. U to se ovdje ne mogu upuštati, jer bi to zahtijevalo šire izlaganje. Taj je dio polemike interesantniji historičaru i filologu nego filozofu. Svakako bi bilo moguće, pa i zanimljivo, u jednom radu izložiti i interpretirati čija je interpretacija, Petrićeva ili Angeluccijska, sličnija i sukladnija suvremenoj. Filozofski je ipak interesantnija bit neslaganja (neovisno o suvremenim pozicijama), ono o čemu se radi, a radi se o Aristotelovoj filozofiji u njezinu odnosu prema Platonu i platoničkoj filozofiji, posebno o Aristotelovoj *Metafizici*. Ukratko ću anticipirati zaključke: Angelucci zastupa neki vid tradicionalne skolastičke interpretacije koja u Aristotelu vidi vrhunac svake znanosti, a u *Metafizici* prototip i uzor svake prirodne teologije. Petrić u Aristotelu vidi dvoje: ili plagijatora⁷ koji je prisvojio, ukrao tuđa učenja (kritizirajući pritom njihove prave autore) ili ljubitelja mnijenja⁸, koji je filozofiju sveo na znanje o promjenjivom, prirodnom, stvorenom biću – ili filodoksiju. Što se *Metafizike* tiče, za Petrića ona uopće nije znanost: niti ju je Aristotel tako naslovio, niti je uopće tih četrnaest knjiga koncipirao kao cjelinu i jednu posebnu znanost.

Suvremena povijest filozofije nikako se neće složiti s Petrićevim *generalnim* stavom o Aristotelu. Aristotel je veliki filozof i, uza sav utjecaj koji su Platon i neki drugi imali na njega, Aristotel nipošto nije plagijator, niti je iz puke ambicije da sebe istakne kritizirao svoje preteče. Aristotel i danas važi kao jedan od najvećih filozofa i najvećih umova uopće. S druge strane suvremena istraživanja gotovo jednoglasno podržavaju Petrićev stav da *Metafizika* nije jedna znanost, nego da je konglomerat znanosti.⁹ Ono što je u polemici Petrića i Angeluccija posebno zanimljivo jest sljedeće: za tu polemiku znaju rijetki, odnosno samo oni koji se bave renesansom i Petrićem, a i njima ona nije posebno zanimljiva jer je dosad nitko nije posebno tematizirao, a i ja sam se njome dosada pozabavila samo rubno.¹⁰ Ovdje ću ustvrditi i obrazložiti da Petrić i Angelucci zastupaju stajališta koja su načelno (ali, naravno,

⁷ Usp. M. Muccillo, »La Storia della Filosofia presocratica nelle *Discussiones peripateticæ*« di Francesco Patrizi da Cherso«, *La Cultura*, 1–2, XIII (XCV), 1975.

⁸ Usp. M. Girardi-Karšulin, Petrićev pojam filodoksije, *Filozofija i filodoksija* (ur. Mihaela Girardi-Karšulin i Stipe Kutleša), Zagreb, 2004, str. 117–123.

⁹ Usp. J. Barnes, »Uvod u Aristotelovu Metafiziku«, *Aristotelova Metafizika. Zbirka rasprava* (priređili Pavel Gregorić i Filip Grgić), Zagreb 2003, str. 33–70.

¹⁰ Usp. M. Girardi-Karšulin, *Filozofska misao Frane Petrića*, Zagreb, 1988, str. 124–145; Angeluccija spominju, doduše, gotovo svi radovi koji se bave Petrićevim *Discussiones peripateticæ*, ali nitko ne ulazi u meritum stvari, tj. u analizu onoga oko čega se vodila polemika.

s određenim povijesno uvjetovanim, metodičkim razlikama) prisutna i u suvremenim interpretacijama, raspravama i polemikama oko Aristotela i Aristotelove *Metafizike*.

Petrić tvrdi da Aristotelova *Metafizika* nije jedna znanost i argumentira svoju tezu ne samo činjenicom da se ta riječ ne nalazi ni u tekstu *Metafizike* ni bilo gdje u Aristotelovu opusu (pa ju je vjerojatno smislio bibliotekar Andronik s Rodosa u svrhu katalogiziranja Aristotelovih spisa), nego prije svega uvidom u to da tim knjigama (da bi mogle biti jedna znanost) nedostaje jedan jedinstveni *predmet (subiectum)*.¹¹ Te knjige nisu jedna znanost ili knjige o jednoj znanosti jer je ono o čemu se u njima radi (predmet o kojem se raspravlja) mnogostruko i međusobno nepovezano. Mnogostrukost i nepovezanost predmeta tih knjiga dokida svaku mogućnost da bi se u njima radilo o jednoj znanosti (ma kako se ona inače zvala: *metafizika* ili, kako predlaže Petrić, *antefizika*¹²), jer pretpostavka jedne (svake) znanosti jest da ima jedan i jedinstven predmet. Angelucci, nasuprot tome, tvrdi da je *Metafizika*, iako riječ *metafizika* nije prisutna u Aristotela, iako sam Aristotel različito naziva znanost o kojoj je riječ u tim knjigama te iako se može dobiti dojam da se radi o više predmeta, ipak *jedna znanost*,¹³ odnosno *mudrost*, kako ćemo kasnije vidjeti.

Povijest filozofije bez sumnje nam daje osnova da kažemo kako je Petrić bio značajniji filozof od Angeluccija. To se vidi već i po tome što se o Petriću mogu naći podaci u gotovo svakoj povijesti renesansne filozofije, a o Angelucciju jedva da se može nešto naći na tako neiscrpnom izvoru informacija kao što je to Internet,¹⁴ osim možda naslova knjige koju je napisao protiv Petrića. No, iako je Angelucci povijesno gledano potpuno beznačajan, to ipak ne znači nužno da su njegove teze o Aristotelu (a protiv Petrića) filozofski potpuno nezanimljive.

¹¹ Usp. *Francisci Patritii Discussionum peripateticarum* t. IV, Basileae, 1581, str. 23. In eadem sunt navi ii libri, qui vocantur metaphysici. Nam et silentio sunt a Diogene praeteriti; neque ullis locis in tot libris id nomen legitur. Tum quod ingens quoddam confusionis chaos tum libris iis, tum rerum tractationibus inest. Usp. također op. cit., str. 104.

¹² Usp. op. cit., str. 62. Qua duplici ratione, rei scilicet et Aristotelicae autoritatis πρὸ τῶν φυσικῶν Antephysica, appellari debuissent, si ab Aristotelicis nominibus discedendum fuerat.

¹³ *Quod Metaphysica sint eadem, quae physica, nova Theodori Angelutii sententia*, Venetiis, 1584, str. 2 r. Atque a Francisco Patritio exorsus, audacter pronuntio, libros Metaphysicos et Aristotelis esse, et sic ab eo appellatos ordinatosque fuisse.

¹⁴ Najviše što sam na Internetu našla o Angelucciju je tekst Francesca Bottina o Petriću («Francesco Patrizi e l' aristotelismo padovano») u kojem se vrlo šturo spominje Angelucci u vezi s diskusijom s Petrićem o kojoj je i ovdje riječ. U radovima o Petriću, posebno kada je riječ o *Discussiones peripateticae*, redovito se spominje Angelucci, ali vrlo površno.

O čemu je, dakle, u tom sporu riječ? Okosnica je sporenja između Petrića i Angeluccija Aristotelova *Metafizika*, preciznije rečeno: predmet Aristotelove *Metafizike*. Pitanje o predmetu pitanje je o tome je li Aristotelova *Metafizika* kao znanost uopće moguća.

Petrićev je stav sljedeći: U »metafizičkim knjigama« vlada *kaos* s obzirom na predmete o kojima se raspravlja, odnosno postoji više predmeta koji su u kaotičnom odnosu, međusobno nespojivi u predmet jedne jedine znanosti. Prvi je predmet *rasprava o prvim počelima*, potom je to *znanost o biću* i ta se dva predmeta na čudan način miješaju. Te dvije znanosti najviše su zastupljene u »metafizičkim knjigama«, ali tu se radi još i o *filozofiji prirode* i *logici*.¹⁵ Najveći problem Petriću predstavlja tekst *Met* 1026 a 23–32 u kojem Aristotel kaže da je znanost o nepokretnoj supstanciji (ako takova postoji) prva filozofija i da je ta znanost sveopća zato što je prva, i ona ujedno raspravlja o *biću kao biću*. Ta je rečenica kamen spoticanja za Petrića. Ako je to Aristotel uistinu napisao i ako se ta teza može braniti (tj. teza da ista znanost raspravlja o biću kao biću i o prvoj supstanciji), onda pada Petrićeva koncepcija o kaosu u »metafizičkim knjigama«, odnosno o nemogućnosti da *Metafizika* bude jedna znanost. Zato Petrić tvrdi: »onaj odjeljak pete knjige u kojem je istoj onoj znanosti koja raspravlja o prvim supstancijama pripisao i razmatranje bića kao bića, nužno je suvišan; i treba vjerovati da ga je unio ili Appellikon ili Tyranion ili neki knjižar, koji su, priča Straton, pokvarili Aristotelove knjige i ispunili ih pogreškama«¹⁶. Tako je Petrić riješio svoj gordijski čvor – škarama.

¹⁵ Usp. Francisci Patritii *Discussionum peripateticarum* t. IV, Basileae, 1581, str. 62. *Metaphysicos vero libros, certum ab Aristotele eo nomine nusquam appellatos. (...) itaque potest videri ab Andronico haec appellatio manasse, quae certe Aristotelica non est, qui primis duobus capitibus proponit his libris de Sapientia se tractaturum. Initio postea tertii libri Scientiam de Ente nominat. Sequenti vero capite ad philosophum pertinere eius tractationem; primo postea capite 5. libri, eam Primam philosophiam nominat, et mox Theologiam. (...) Quae nomina multiplicia, et rem ipsam multiplicem hisce libris tractatam, sequentium libro aliquo diligentius perpendemus. Također i str. 104. Cur autem nihil ad doctrinam utile eam habere vir tantus iudicavit, in causa, ut ego existimo, fuit, horum librorum confusio, quam Nicolaus vidit et reprehendit, confusio inquam duarum harum scientiarum de Ente ac de Primis substantiis. Vel potius trium scientiarum de Principiis substantiarum, de Principiis scientiarum ac de Ente. Također i str. 196. Eos autem libros /tj. metafizičke knjige, opaska autorice/ duas scientias primo continere, antecedente Tomo est a nobis demonstratum. Et praeter has multa quoque ad Logicam et ad physiologiam pertinentia complexos, Averroem habemus testem (...) Sed quae totos fere eos libros constituent, duas esse scientias iudicamus: Entis scilicet scientiam, quam ab Aristotele philosophia est nuncupata, et eam, quam Sophiam nominat, quae sit de primis atque a materia secretis substantiis.*

¹⁶ *Ib.*, str. 106. *hanc particulam quinti libri, qua eidem illi scientiae, quae de primis substantiis agit, considerationem entis uti ens tribuit, superfluum esse necesse est. Atque ab Appellicone, vel Tyranione, vel librariis inductam credendum, a quibus Strato Aristotelicos libros corruptos erroribusque repletos fuisse narravit.*

Zašto je, međutim, taj tekst tako ključan za Petrića? Petrić tumači da je Aristotelov pojam *biće kao biće* pojam o najopćenitijem biću koje je zajedničko svim kategorijama. *Biće kao biće* obuhvaća sveukupnost bića. To je univerzalni pojam.¹⁷ Filozofija o prvim počelima, prva filozofija, teologija ili mudrost, međutim, nema, odnosno ne može imati tu općenitost. Prva filozofija, teologija, kaže Petrić, raspravlja o prvim supstancijama, o nepokretnim uzrocima i o onom božanskom. Ta znanost nije nipošto o *biću kao biću*, odnosno o svim bićima, sveukupnosti bića, nego odsijeca iz pojma *bića kao bića* ono biće koje je među svim bićima najuzvišenije. Bilo bi, doduše, moguće, misli Petrić, da znanost o prvim počelima bude ista sa znanošću o biću kao biću, ali u tom slučaju pojam bića bio bi uzet u platoničkom smislu, kao *biće uistinu* ili ideja.¹⁸ Za Aristotela je, međutim, biće kao biće univerzalni, apstrakcijom dobiveni pojam i na temelju takva pojma znanost o kojoj je riječ u prvom poglavlju knjige E nije moguća.¹⁹

Ovo Petrićevo shvaćanje ima suvremenog, da tako kažem, rodaka, npr. u tumačenju Jonathana Barnesa. Petrić bi svakako rado prihvatio ovu Barnesovu rečenicu: »Metafizika je tako zapravo proučavanje 'predmetno neutralnih' pojmova i 'predmetno neutralnih' istina – u potpunosti apstraktnih pojmova koji se mogu odnositi na bilo koji predmet te u potpunosti općih istina koje vrijede za bilo koji predmet.«²⁰ A složio bi se vjerojatno s Barnesom i u tome da je to logika, odnosno i sam Petrić konstatira da knjige koje sadrže znanost o biću sadrže i mnogo toga što pripada logici,²¹ kao i s Barne-

¹⁷ Ib., str. 316 -7. *Philosophia ergo ens contemplatur ex Platonis sententia, quod loco superiore in Aristotele quoque notavimus. Sed entis significatio Platoni, longe alia est ab Aristotelica. (...)*

At Aristoteles sub entis nomine primi libri de Ente capite 2. substantiam corpoream comprehendit et reliqua illi accidentia, novem categoriis comprehensa, atque ita Aristoteli ens est, quod illis /tj. Platonu, Parmenidu i Pitagori – op. autorice/ genitum, Aristoteli philosophia sua versatur circa hoc ens, Sophia circa substantias separatas. Quae nequaquam ex eius sententia videntur categoriis comprehendi.

¹⁸ Ib. str. 107. Si vero hunc ad modum intelligatur, Pythagorico et Parmenidio more ens intelligamus. Entiaque contemplari ut entia, nihil aliud erit quam substantias separatas et intelligibiles causas nostratium harum substantiarum speculari. Također i str. 316. Sed entis significatio Platoni, longe alia est ab Aristotelica. (...) ens ergo illi /tj. Platonu – op. autorice/ idea est.

¹⁹ Ib., str. 107. Quod si entis uti ens Scientiam Intelligamus pro scientia entis universalissimi, omnibus entibus communi, proculdubio ab illa longe erit diversa, ab eaque tantum differet, quantum totum a parte, commune a proprio differet, ac id quod de re universa tractat, ab ea, quod de una re aliqua. Također i str. 317. Unde sequitur Platonis opinionem esse Aristotelicam scientiam, quia haec versetur circa universale collectum ex singulis genitis.

²⁰ Usp. J. Barnes, »Uvod u Aristotelovu Metafiziku«, op. cit., str. 38.

²¹ Usp. Frane Petrić, *Discussionum peripateticarum* t. IV, Basileae, 1581, str. 107. Sed inter hanc tractationem multa quae ad Logicam pertinent, eum inseruisse asserimus (...). Quae capita omnia proculdubio logici sunt generis (...).

sovom konstatacijom da je logika još univerzalnija od znanosti o biću. No, ne bismo trebali reći da se Petrić slaže s Barnesom, nego obrnuto, Barnes se slaže s Petrićem, iako vjerojatno nije proučio njegove *Peripatetičke rasprave*.

Barnes se također slaže s Petrićem da je *Metafizika* kaos, »mišmaš«, a ne jedna znanost.²² A to je važno jer, iako je to mišljenje s kojim se danas mnogi slažu, u Petrićevo doba to je bila, da tako kažem, heretička ideja. Ako je Petrić nije prvi iznio, onda je bio svakako među prvima, bar ako je vjerovati Petrićevo oponentu Angelucciju koji kaže da *jedini Petrić* smatra da metafizičke knjige pripadaju različitim znanstvenim zadacima i da su slučajno i proizvoljno sabrane u jednu knjigu. (Quis enim te excepto Metaphysicos libros ad facultates diversas retulit? putarunt aliqui inordinatos, et tanquam scopas dissolutos, illos esse; triformes certe, hoc est logicos, philosophicos, et theologicos, nemo nisi tu credidit: ac solus tu scientiarum omnium, ac bonarum literarum natrix, et violator, casu eos et temere in unum corpus coaluisse existimavit.²³) A trebamo mu vjerovati jer da je Angelucci rekao nešto što se moglo lako pobiti, odmah bi se našli oni koji bi reagirali i upozorili ga da je u krivu. U to je doba (za razliku od kasnijih stoljeća), naime, Aristotelova filozofija, uključujući i komentare Aristotela, bila standardni nastavni sadržaj i bilo je mnogo onih koji su je dobro poznavali.

Angelucci, Petrićev oponent, zastupa, kako smo rekli, upravo suprotnu tezu – jedinstvo *Metafizike* kao znanosti – i to upravo na temelju kritike Petrićeva pojma *bića kao bića* kao najopćenitijeg bića i na temelju vlastita shvaćanja, što zapravo znači *biće kao biće* i što je to *znanost o biću*. Angelucci kaže: Petrić nije u pravu kad tvrdi da *Metafizika* ima tri predmeta (a ne jedan). Ima jedan, i to zato jer Petrićevo *općenito biće (ens commune)* u Aristotelovu učenju uopće ne postoji. Postoje samo prirodne stvari i supstancije.²⁴ Koji je, dakle, po Angelucciju predmet *Metafizike*? *Metafizika* nema neki svoj posebni predmet, nego ima isti predmet kao i *Fizika*. Taj predmet je *biće kao biće* i ono nije u tom smislu općenito da bi se jednoznačno ili sinonimno izricalo o Bogu i prirodnim stvarima i odvojenim supstancijama.²⁵

²² Usp. J. Barnes, »Uvod u Aristotelovu Metafiziku«, op. cit. str. 34.

²³ Usp. Exercitationum Theodori Angelutii cum Francisco Patrio liber primus, Venetiis, 1585, str. 33 v.

²⁴ Usp. ib. str. 36 r. ostensum preterea fuerat nullum commune ens in Aristotelis doctrina supra res et substantias naturales; također str. 74 v. deinde ens illud latissime protensum nihil est, nisi aequivocum prorsus nomen, nullamque neque obiectivam, neque formalem notionem propriam habet, inane est igitur ipsum adstruere facultatis alicuius subiectum.

²⁵ *Quod Metaphysica sint eadem, quae Physica, nova Theodori Angelutii sententia*, Venetiis 1584. str. 14. r. Sit autem prima assertio tanquam primus fundamenti lapis, esse rerum naturalium simpliciter consideratum quatenus est esse, ad naturaeque constitutionem nondum contractum est, haud quidpiam significare, quod univoce et sinonimos commune sit, cum rebus naturalibus Deo et caeteris a materia separatis substantiis.

Također ne izriče se o njima ni u analognom smislu.²⁶ No što je to *biće kao biće* ako nije opći pojam dobiven apstrakcijom i ako se niti *univoce* i *sinonimos*, niti *analogice* ne izriče o prirodnim bićima i Bogu? *Biće kao biće* koje je predmet i *Metafizike* i *Fizike* proizlazi od (prirodne) forme koja daje *bitak* stvarima.²⁷ To *biće kao biće* ili, kako Angelucci precizno kaže, *bitak* proizlazi iz forme i povezuje se s materijom. No, bitak se ne povezuje s materijom takav kakav jest o sebi, nego na način kako ga je materija sposobna primiti, tj. ukoliko je sposoban da nastane i nestane ili ukoliko je sposoban za mijenjanje.²⁸

No, *bitak* prirodnih stvari po sebi je nepokretan (ne podliježe nastanku i nestanku), dakle on se bitno razlikuje od samih prirodnih stvari koje nastaju i propadaju.²⁹ To »biće kao biće« ili *formalni bitak* ne može se shvatiti u potpunosti, iako je to fizički bitak i iako je povezan s prirodnim stvarima, bez neke spoznaje o Bogu i božanskim stvarima.³⁰

Biće kao biće nije, dakle, po Angelucciju opći pojam koji obuhvaća sve biće (kako vječno, tako propadljivo), nije pojam dobiven apstrakcijom, izlučivanjem onog zajedničkog (kako misli Petrić), nego je *bitak* prirodnog bića. *Bitak* prirodnog bića nije ono opće zajedničko svemu, nego je pojam o onom po čemu biće jest biće. U peripatetičkoj terminologiji to je formulirano tako da *bitak bića proizlazi iz njihove forme*.³¹ Bitak bića proizlazi iz forme jer

²⁶ Ib., str. 20 v. Secunda assertio sit; ens illud, per quod cum Deus optimus Maximus tum res naturales esse dicuntur, nullam habere posse simplicem et communem rationem utrisque analogice convenientem, cuius ratione certae alicuius, definitaeque scientiae subiectum esse possit.

²⁷ Ib., str. 22 r. Tertia assertio sit, illud ens quod rerum naturalium sic proprium diximus, ut Deo nullo modo convenire posset, et re et ratione abstractum esse a materia; neque vero ipsum communissimo sensu accipimus, sicut cum et materiam suo modo esse a Philosophis dicitur; sed quatenus absolutum et perfectum est, fluitque a forma, quae est id quod dat esse rei.

²⁸ Ib., str. 22 r. esse formale non coniungitur materiei per se, hoc est quatenus tale est, sed quatenus capax est ortus et interitus.

²⁹ Ib., str. 33 v. –34 r. quarta assertio sit, esse rerum naturalium a forma profectum immobile existere: quia motus est actus entis in potentia, quatenus in potentia, esse vero formale quatenus huiusmodi est, merum actum significat; ut omittam id quia primum est in unaquaque re naturali, cum ratione dici posse motum et mutationem omnem praecedere.

³⁰ Ib., str. 21 r. Quinta assertio sit, haud posse esse formale recte, et ad unguem intelligi, tametsi Physicum est, et rebus naturalibus coniuncum sine aliqua de Deo et rebus divinis cognitione.

³¹ Ib., str. 12 v. dico esse primum effectum formalem, quod est ipsius rei esse, quatenus tale est, non ad motum, et externas actiones vel passiones relatum, neque ad hanc vel illam naturae speciem contractum; cuius praecise sumpti proprietates sunt unum, multa, idem, diversum, oppositio, actus, potentia et alia id genus; quod ut magis dilucide percipiatur, a principali natura, quae est forma, manare dicimus varios effectus ordine quodam, nimirum esse, essentiam, facultates et externos actus, sive actiones sint, sive passiones, quos generali nomine motum appellamus.

stvari jesu što jesu po njihovoj formi. Bitak nije forma, jer forma je samo jedan dio koji sukonstituira stvar, nego proizlazi od forme ili – bitno je određen formom. Bitak također nije pojedinačno biće, nego je različit od tog bića; bitak je, nasuprot prirodnim bićima koja su u nastajanju i propadanju, vječan i nepromjenjiv. Bitak bića, međutim, i to je ključna Angeluccijsva teza, nespoznatljiv je bez neke spoznaje o Bogu i on je, po Angeluccijsku, zajednički predmet *Fizike* i *Metafizike*.³²

Kako je to moguće, kako se može braniti takva teza? Angelucci tvrdi da se *Metafizika* i *Fizika* ne razlikuju kao dvije znanosti (naime, da bi bile različite znanosti, trebale imati dva različita predmeta), nego kao *znanost* i *mudrost*. Mudrost je, naime, naslov koji Aristotel na nekim mjestima u *Metafizici* daje svojoj »traženoj znanosti«, odnosno znanosti o kojoj je riječ. Teologiju naziva Aristotel mudročću, kaže Angelucci, i to zato jer je Bog nama ono najnepoznatije, ono što čovjek samo najteže i samo posredno može spoznati; kao što šišmiš direktno ne može vidjeti sunce, tako i mi o Bogu možemo imati samo indirektnu spoznaju tako da izvodimo zaključke (*rationando*) koji nužno proizlaze iz spoznaje o prirodnim stvarima.³³ To znanje o Bogu nije »znanost« o Bogu, nego »mudrost« o Bogu; predmet znanosti *Metafizike* nije Bog, nego *biće kao biće*, odnosno *bitak* prirodnog bića iz kojeg kao učinjenog (*effectum*) mi zaključujemo o Bogu. Iz toga izvodi Angelucci tumačenje Petriću spornog odjeljka knjige E. Jasno je da istoj znanosti (filozofiji) može pripadati i nužno pripada da motri biće kao biće i istodobno ono prvo o kojem ovisi sve ostalo.³⁴ *Biće kao biće*, bitak bića predmet je te znanosti, ali bitak bića upućuje na ono izvan sebe, na ono iznad sebe ili znanost o bitku bića implicira teologiju. Ali u toj interpretaciji *biće kao biće* ne smije se i ne može shvatiti kao opći pojam. Biće kao biće ili *bitak* pojam je o onome što bića čini onime što jesu, a to je za Angeluccijsku pojam o njihovoj stvorenosti (i propadljivosti). Ali, iako su bića stvorena i promjenljiva, ono što ih čini onime što jesu samo nije propadljivo. Angelucci to naziva ne samo *biće kao biće* i *bitak* nego i prirodna supstancija. Pri-

³² Ib. str. 25r (krivo paginirano 21r), Quinta assertio sit, haud posse esse formale recte et ad unguem intelligi, tametsi Physicum est, et rebus naturalibus coniunctum sine aliqua de Deo et rebus divinis cognitione.

³³ Ib., str., 27v. distinguuntur autem ut dixi Physica et Metaphysica, non tanquam diversae scientiae, sed ut scientia et sapientia de eodem subiecto genere, quam sapientiam solet etiam nonnumquam Aristoteles Theologiam nominare ut in eodem libro text. 2. quoniam cum Deus, nobis sit ignotissimus, quo oculi nostri sese habeant ad res divinas, sicut oculus Vespertilionis ad lumen solis, nihil de eo scimus, praeter admodum pauca, quae ex rebus naturam habentibus ratiocinando educuntur, velut ex effectis.

³⁴ Ib., str. 28v. patet itaque unius esse scientiae entia prout entia speculari, ubique autem proprie primi et ex quo cetera pendent, et propter quod dicuntur scientia.

rodna supstancija nije pojam o nekoj pojedinačnoj propadljivoj prirodnoj supstanciji, nego je pojam o tome što propadljivu supstanciju čini propadljivom supstancijom. To je nešto što samo nije propadljivo, nego vječno i nepromjenjivo, forma ili druga supstancija.³⁵ I *Fizika* kao znanost ima kao svoj predmet vječno i nepromjenjivo biće (supstanciju), iako se univerzalnost koja pripada *Fizici* razlikuje od univerzalnosti koja pripada *Metafizici*, i to po tome što metafizičko univerzalno postoji po sebi, dok fizičko univerzalno postoji po drugome, po metafizičkom univerzalnom.³⁶ Fizičke supstancije ovise o metafizičkim supstancijama.

Nasuprot Petriću, bit Angeluccijeva shvaćanja sastoji se u sljedećem: Pojam *bića kao bića* nije opći pojam (kao za Petrića), nije dobiven apstrakcijom, nego je to *bitak* koji proizlazi iz forme prirodnih stvari. Predmet *Fizike* i *Metafizike* isti je. To je *biće kao biće*, *bitak* ili *prirodna supstancija*. *Fizika* i *Metafizika* ne mogu biti odvojene znanosti, jer se znanosti dijele s obzirom na njihove predmete. Zato se *Fizika* i *Metafizika* razlikuju kao znanost i mudrost.

Angelucci, međutim, još na jedan način difrencira *Fiziku* od *Metafizike*, razlikujući subjekt i objekt znanosti.³⁷ Oba razlikovanja upućuju na isto, tj. na to da je *Fizika* kao znanost o *biću kao biću*, *bitku* ili *prirodnoj supstanciji* nedostatna, odnosno da ukazuje na nešto što je nad njom.³⁸

Fizika je znanost o *biću kao biću*, *prirodnoj supstanciji* ili *bitku* koja analizira i utvrđuje zakonitosti kretanja (uzeto u smislu peripatetičkog pojma kretanja). Osmo knjiga *Fizike*, međutim, postavlja pitanje o vječnosti ili početku kretanja ukazuje izvan te tematike zahtijevajući prvog nepokretnog pokretača. *Metafizika* je nužni rezultat činjenice da *Fizika* upućuje izvan sebe, izvan prirodnog bitka i prirodne supstancije, da transcendirira sebe sa-

³⁵ Ib., str. 39r. Octava assertio sit substantiam naturalem cum re, tum ratione a materia separatam solere ab Aristotele appellari; i dalje str. 39v. Nona assertio fuerit substantias naturales per se aeternas esse, alienasque ab ortu et interitu.

³⁶ Ib., str. 40v. alio quoque non minori discrimine invicem separantur Physicae et Metaphysicae substantiae; quod hae per seipsas consistent, illae vero non nisi harum ope et auxilio.

³⁷ Ib., str. 61v. differt enim scientiae obiectum ab eiusdem subiecto. subiectum dicitur, quam alii substratam materiam appellant, ex qua reliqua scientiae capitibus exposita, velut ex proprio, et primario fonte deducuntur; in eamque ut in primum principium referuntur; obiecti ratione continentur praeter subiectum; species affectionesque et principia subiecti; ordoque et methodus quaedam obiecti voce significatur; quae specie unica esse potest, tametsi subiectum, genere multiplex existit.

³⁸ Ib., str. 62v. ut nemini mirum videri possit, sicut substantia naturam praecedat, ita Metaphysicum Physico superiorem esse, tametsi rem et materiam eandem propositam habeant. također str. 63v. (...) verissimum sit neque motus, neque actus, naturalium rerum intelligi perfecte, et pernosci integre posse, donec ad primam omnium, et cunctis modis immobilem substantiam qui Deus est, tandem deveniatur.

mu. Mogućnost tog transcendiranja, odnosno mogućnost da *Fizika* i *Metafizika* pri zajedničkom predmetu (*subiectum, materia substrata*) budu različite vidi Angelucci u različitom stupnju refleksije u *Fizici*, odnosno *Metafizici*. *Fizika* je (teorijska) znanost. Ona motri svoj predmet (*subiectum*), utvrđuje njegove zakonitosti i konstatira njegovu granicu (prvi nepokretni pokretač). *Fizika* ukazuje iznad sebe, odnosno iznad prirodnog bitka jer u analizi kretanja, pri pitanju o početku ili vječnosti kretanja, nužno postulira prvog nepokretnog, odnosno nepokrenutog pokretača. *Metafizika* tu započinje, ali njen je predmet (*subiectum, materia substrata*) također *prirodni bitak* (a ne Bog ili inteligencije) koji je i predmet *Fizike*, samo što taj predmet *Metafizika* motri ne kakav je o sebi (kao *Fizika*), nego u njegovoj relaciji prema onom božanskom. *Metafizika* nema drugi predmet, nego drugi pristup predmetu, drugi stupanj refleksije. Ona motri predmet *Fizike* u njegovoj nužnoj korelaciji s božanskim. Zato se ona ne zove znanost, nego mudrost, jer je jedan drugi stupanj refleksije.

Spomenuto razlikovanje subjekta i objekta govori zapravo o istoj razlici u pristupu, ali sa strane predmeta, ukazujući na to kako različit pristup diferencira i ono o čemu je riječ. Pritom Angelucci uvodi i novi pojam – objekt (*obiectum*) znanosti razlikujući ga od predmeta (*subiectum*) neke znanosti. Predmet, subjekt ili podmetnuta materija (*materia substrata*) ukupnost je znanstvenog sadržaja koji se raščlanjuje na poglavlja. Predmet je *ono o čemu* je riječ u nekoj znanosti i *ono što se* o tome tvrdi. To »o čemu je riječ« u *Fizici* i *Metafizici* zajedničko je: *bitak, prirodna supstancija*. No od predmeta (subjekta) razlikuje se objekt. Objekt je znanosti jedinstvo predmeta (subjekta) znanosti i poretka ili metode. Npr. predmet (subjekt) znanosti može biti različit, a da metoda bude jedna jedinstvena.³⁹ Ovim razlikovanjem upućuje Angelucci na sljedeće: subjekt znanosti predmet je o kojem znanost kaže, odnosno znade što je to. Ta je znanost poimanje (*comprehensio*) i poznavanje (*notitia*) neke stvari, ali to ne znači u pravom smislu »znati«. Prava se spoznaja sastoji, kaže Angelucci, u tome da se neka stvar spozna na temelju sigurnog i nužnog uzroka, tj. prava je spoznaja komparativna spoznaja stvari i njezina uzroka. Objekt je te spoznaje »ono znano«, *scibile*.⁴⁰

³⁹ Ib. str., 61v. obiecti ratione continentur praeter subiectum; species affectionesque et principia subiecti; ordoque et methodus quaedam obiecti voce significatur; quae specie unica esse potest, tametsi subiectum, genere multiplex existit.

⁴⁰ Ib., str. 62 r. ac scientiae limitibus haud contineri unam aliquam, et simplicem rei aliquius notitiam, et comprehensionem; sed rerum disiunctim cognitarum comparisonem quandam, vel ex eius scientiae ratione, quae unica acquiritur demonstratione perspicuum est, scire etenim definitur rem per certam et necessariam causam cognoscere; at quid est rei per causam cognitio, nisi comparatus quidam in rem et rei causam intuitus; quo haec illi lucem et perspicuitatem afferre dicitur? i dalje: cum is totus complexus quo demonstrationis ductus concluditur appelletur // hoc est scibile; non eius pars tantum aliqua, seu subiectum sit, seu attributum.

Primijenjeno na odnos *Fizike* i *Metafizike* to znači sljedeće: iako *Fizika* i *Metafizika* imaju isti predmet (*subiectum*) o kojem se nešto znade, tj. *biće kao biće, prirodnu supstanciju* ili *bitak*, ipak je *Metafizika* posebna *znanost*, odnosno *mudrost*, jer prirodnu supstanciju spoznaje u relaciji prema njezinom uzroku, tj. prema božanskom.

Kako je istaknuto, Petrić je sigurno, već s obzirom na povijesni utjecaj, neusporedivo značajniji autor od Angeluccija i u suvremenim interpretacijama Aristotela, bez obzira na različit stupanj razvoja metodike povijesne kritike i interpretacije, možemo naći mnogostruke podudarosti s Petrićevim shvaćanjima o Aristotelovoj *Metafizici*, počevši od spomenutog J. Barnesea.

Ipak, ni Angelucciju ne nedostaju suvremeni rođaci. O tome samo kratka naznaka: Angelucci bi bez dvojbe potpisao ono što je napisao npr. Walter Bröcker: »Die bewegte Welt bliebe ohne einen unbewegten Bewegter unverstündlich, ja es könnte sie nach Aristoteles Meinung gar nicht geben. Also muß die Physik in eine umgreifende Totalität des Wissens eingebettet werden. Dies höchste allumgreifende Wissen ist die Theologie.«⁴¹ Ili također: »Die aristotelische Ontologie ist gerade keine metaphysica generalis, neben der es noch speciales gäbe, sondern die metaphysica totalis, innerhalb derer es partiales gibt.«⁴²

Bilo bi besmisleno tvrditi da je Petrić utjecao na Barnesea ili Angelucci na Bröckera (i ja to, naravno, ne činim), jer u osnovi razlika između Petrića i Angeluccija leže tadašnje, a u osnovi suvremenih razlika suvremene fundamentalne filozofske diferencije. No, paralele su ipak i više nego očite pa to navodi na pomisao da polemiku između Petrića i Angeluccija, odnosno njihove temeljne suprotstavljene stavove nazovemo arhetipskima.

Literatura

1. Francisci Patricii *Nova de universis philosophia* (...), Ferrariae, 1591.
2. Francisci Patritii *Discussionum peripateticarum* T. IV, Basileae, 1581.
3. Francisci Patricii *Apologia contra calumnias Theodori Angelutii*, Ferrariae, 1584.
4. *Quod metaphysica sint eadem quae physica, nova Theodori Angelutii sententia*, Venetiis, 1584.
5. *Exercitationum Theodori Angelutiti cum Francisco Patritio liber Primus*, Venetiis, 1585.

⁴¹ W. Bröcker, *Aristoteles*, Frankfurt/M., 1974, str. 238.

⁴² *Ib.*, str. 237.

6. Francisci Muti Consentini *Disceptationum libri V contra calumnias Theodori Angelutiti*, Ferrariae, 1588.
7. W. Bröcker, *Aristoteles*, Frankfurt/M., 1974.
8. M. Muccillo, »La Storia della Filosofia presocratica nelle Discussiones peripateticae di Francesco Patrizi da Cherso«, *La Cultura*, 1–2, Anno XIII (XCV), 1975.
9. S. Krsić, »Slučaj Petrić« i stavljanje na Indeks zabranjenih knjiga njegova djela »Nova de universis philosophia«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 9–10/1979, str. 85–109.
10. M. Girardi-Karšulin, *Filozofska misao Frane Petrića*, Zagreb, 1988.
11. J. Barnes, Uvod u Aristotelovu Metafiziku, *Aristotelova Metafizika. Zbirka rasprava* (priredili Pavel Gregorić i Filip Grgić), Zagreb, 2003.
12. M. Girardi-Karšulin, Petrićev pojam filodoksije, *Filozofija i filodoksija* (zbornik radova, ur. M. Girardi-Karšulin i S. Kutleša), Zagreb, 2004, str. 117–123.

POLEMIKA IZMEĐU FRANE PETRIĆA I TEODORA ANGELUCCIJA

Sažetak

U radu je izložena polemika između Frane Petrića i Teodora Angeluccija oko tumačenja Aristotelove *Metafizike*. Petrić drži da je Aristotelova i peripatetička metafizika kao znanost koja polazi od bića u kretanju i dopire do spoznaje o prvom nepokretnom pokretaču nemoguća. Taj stav temelji Petrić na shvaćanju *bića kao bića* kao *onog najopćenitijeg* koje je predmet metafizike. Metafizika kao znanost o onom najopćenitijem ne može biti istovremeno i znanost o onom najposebnijem i najuzvišenijem, o prvom pokretaču ili Bogu. Angelucci naprotiv tvrdi da je Petrićev pojam *bića kao bića* besmislen i da nije predmet metafizike. *Biće kao biće* koje je predmet kako *Fizike*, tako i *Metafizike* nije najopćenitiji pojam bića, nego je *bitak* bića. *Metafizika* i *Fizika* ne razlikuju se s obzirom na predmet, koji imaju isti, nego s obzirom na stupanj refleksije. *Fizika* kao spoznaja o prirodnom biću nužno ukazuje na ono iznad sebe, transcendira sebe u metafiziku. *Metafizika* pak nema kao predmet Boga i odvojene supstancije, nego prirodno biće u relaciji prema njegovom uzroku, Bogu i prirodnim supstancijama. Na kraju se ukazuje na neke suvremene paralele koje upućuju na paradigmatičnost Petrićeve i Angeluccijeve polemike.

THE POLEMICS BETWEEN FRANE PETRIĆ AND TEODORO ANGELUCCI

Summary

The paper describes the polemics between Frane Petrić and Teodoro Angelucci that focuses on the interpretation of Aristotle's *Metaphysics*. Petrić believes that Aristotle's and peripatetical metaphysics is impossible as a science that starts from beings in motion and reaches the knowledge about the first immovable mover. Petrić bases this view on an understanding of *being as being as the most general* that is the object of metaphysics. Metaphysics as the science about the most general cannot at the same time be a science about the most particular and the most elevated, the first mover or God. Angelucci claims that Petrić's notion of *being as being* is meaningless, and that it is not an object of metaphysics. *Being as being* that is an object of *Physics* and *Metaphysics* is not the most general notion of being, it is the *Being* of being. *Metaphysics* and *Physics* do not differ because of their respective objects, which are the same, but due to the level of reflection. *Physics* as the knowledge about the natural being necessarily points at what is above it, transcending itself into metaphysics. *Metaphysics*, on the other hand, does not have God and separate substances as its object, but the natural being in relation with its cause, God and natural substances. The authoress finally points at some of the modern parallels that show the paradigmatic quality of Petrić's and Angelucci's polemics.